

Przedmowa

Wspomnienia i listy Izabeli Moszczeńskiej-Rzepeckiej nie stanowią pod względem redakcyjnym jednolitej całości, aczkolwiek poszczególne fragmenty powiązane są ze sobą rzeczowo.

W maju 1934 r. Iza Moszczeńska-Rzepecka uległa ciężkiemu atakowi paraliżu. Po odzyskaniu władzy w rękach, nie mogąc przystąpić do systematycznej pracy zawodowej wobec ogólnej słabości organizmu, rozpoczęła pisanie pamiętników. Marzyła o tym od dawna, by na starość pisać wspomnienia całego swego życia. W latach 1934–1939 napisała powoli i z namysłem, z wielkimi trudnościami, wynikłymi z częstych pogorszeń w zdrowiu, tę część pamiętników, która w wydaniu niniejszym obejmuje cały rozdział pierwszy pt. „Moje gniazdo rodzinne. Wspomnienia z dzieciństwa (1864–1878)”. Jednocześnie spostrzegając, że praca posuwa się powoli, zaczęła w latach 1937–1939 spisywać lub dyktować wspomnienia z lat 1913–1914, chcąc utrwalić te doniosłe chwile przeżyte przed pierwszą wojną światową oraz podczas niej. Pisała te ustępy jednak już po drugim ciężkim ataku paraliżu, który nastąpił jesienią 1937 r., i po przygotowaniu na śmierć przez księdza biskupa Niemirę¹²⁰. Pisała to więc w fazie większego jeszcze osłabienia i w przewidywaniu bliskiej śmierci. Ustępy z tych wspomnień (niekompletnych i dość chaotycznych) zostały zamieszczone w rozdziale VI obecnego wydawnictwa zatytułowanym „Bojowe lata (1904–1914)”, a raczej w jego ustępach końcowych.

¹¹⁹ Poprawki naniósł Jan Rzepecki.

¹²⁰ Karol Niemira (1881–1965) – dr prawa kanonicznego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie; od 1926 r. proboszcz parafii św. Augustyna w Warszawie; w 1933 r. – biskup pomocniczy piński; w 1939 r. po wkroczeniu Armii Czerwonej wrócił do Warszawy i osiadł w parafii św. Augustyna.

Rozdział drugi Wspomnień zatytułowany „Moje lata szkolne” stanowi rozszerzony przedruk z wydawnictwa: *Szkoła Jadwigi Sikorskiej w Warszawie*¹²¹. Rozszerzenie zostało dokonane na podstawie rękopisu Moszczeńskiej-Rzepeckiej, który uległ skróceniu w druku w dziele zbiorowym.

Rozdział trzeci „Młodość na wsi (1880–1890)” – został skomponowany z następujących źródeł: dzienniczka spisywanego przez Izę Moszczeńską w latach 1880–1890, który zachował się przechowywany przez jej wnuczkę, i z listów pisanych do rodziny; uzupełnienie ich i połączenie poszczególnych części stanowi tekst redaktorki.

Rozdział czwarty „Wyrzuceni z gniazda” został skonstruowany z listów Izy Moszczeńskiej i jej brata, części dziennika spisywanego w latach 1890–1894, z autobiograficznej noweli Moszczeńskiej pt. „Z wolnej ręki” oraz z powiązań dokonanych przez redaktorkę.

Rozdział piąty „Ciężkie lata”, obejmujący lata 1894–1904, opracowany jest na podstawie następujących źródeł: dziennika spisywanego w latach 1894–1897, listów do rodziny i znajomych, z autobiograficznej noweli „Matka” opracowanej w tym czasie, wreszcie z uzupełnień redaktorki.

Rozdział szósty „Bojowe lata”, obejmujący okres 1904–1914, składa się ze „Wspomnień o strajku szkolnym w 1905” (częściowo drukowanych w wydawnictwie „*Nasza walka o szkołę polską*”¹²²) oraz z kilku cykli listów. Przeważają wśród nich listy do córki. Największy zespół to listy z więzienia z lat 1912–1913. W zakończeniu umieszczono wyżej wymienione części ze wspomnień spisywanych w latach 1937–1939.

Warszawa 1945–1948

Właściwa „Przedmowa”, „Wstęp” i „Zamknięcie” (zawierające krótki opis ostatnich lat życia i śmierci Izy Moszczeńskiej-Rzepeckiej) zostaną przygotowane po zasadniczym zaklasyfikowaniu rękopisu do druku.

Hanna Pohoska
Warszawa, 1948 styczeń

* * *

Rękopis poniższy składa się z szeregu części, które pod względem redakcyjnym różnią się zasadniczo od siebie.

W maju 1934 r. Iza Moszczeńska-Rzepecka uległa ciężkiemu atakowi paraliżu. Po odzyskaniu władzy w rękach, a niemożności pracy systematycznej wobec

¹²¹ *Szkoła Jadwigi Sikorskiej w Warszawie: wydano w celu uczczenia 50-lecia pracy jej przełożonej*, red. K. Król, I. Moszczeńska, Warszawa 1927.

¹²² *Nasza walka o szkołę polską 1901–1917, opracowania, wspomnienia, dokumenty*, zebrała Komisja Historyczna pod przewodnictwem B. Nawroczyńskiego, t. I, Warszawa 1932, s. 337–345; t. II, Warszawa 1934, s. 152–167.

ogólnej słabości, rozpoczęła pisanie pamiętników. Marzyła o tym od dawna, by „na starość” pisać wspomnienia całego swego życia. W latach 1934–1939 napisała powoli i z namysłem, z wielkimi trudnościami, wynikłymi z częstych pogorszeń w zdrowiu, tę część pamiętników, która w wydaniu niniejszym obejmuje cały rozdział pierwszy: „Moje gniazdo rodzinne. Wspomnienia z dzieciństwa” (1864–1878). Jednocześnie dostrzegając, że praca ta posuwa się zbyt powoli, zaczęła w latach 1937–1939 spisywać lub dyktować wspomnienia z lat 1913–1914, chcąc utrwalić doniosłe chwile przeżyte w czasie i przed pierwszą wojną światową. Pisała te ustępy jednak już po drugim ciężkim ataku paraliżu, który nastąpił jesienią 1937, i po przygotowaniu na śmierć przez księdza biskupa Niemirę. Pisała to więc w fazie większego jeszcze osłabienia i w przewidywaniu bliskiej śmierci. Ustępy z tych wspomnień (niekompletnych i dość chaotycznych) zostały zamieszczone w rozdziale szóstym obecnego wydawnictwa „Bojowe lata...”, a raczej w jego ustępach końcowych.

Rozdział drugi Wspomnień – zatytułowany „Moje lata szkolne” – stanowi rozszerzony przedruk z wydawnictwa Szkoły Jadwigi Sikorskiej w Warszawie (1927). Rozszerzenie zostało dokonane na podstawie rękopisu Moszczeńskiej-Rzepeckiej, który uległ skróceniu przy druku w dziele zbiorowym.

Rozdział trzeci „Młodość na wsi” – został skomponowany z następujących źródeł: dzienniczka spisywanego przez Izę Moszczeńską w latach 1880–1890, który zachował się przechowywany przez jej wnuczkę, z listów pisanych do rodziny, wreszcie uzupełnienie jego i połączenie poszczególnych części stanowi tekst redaktorki.

Ostatnia część Wspomnień i listów Izy Moszczeńskiej-Rzepeckiej VI. „Bojowe lata 1904–1914” jest równie ciekawa i cenna jak pierwsze, a przez swą treść może jeszcze ważniejsza. Wszak tu chodzi o strajk szkolny w Królestwie Polskim w 1904 r., Zjazd Grunwaldzki w Krakowie w 1910 r., a dalej o kilkumiesięczny pobyt Moszczeńskiej w więzieniu 1912–1913 za artykuł *Błogosławieni cisi* w piśmie „Odrodzenie” w marcu 1910, za co autorka skazana została na rok twierdzy.

Ale także ustępy dające rady córce i przepełnione uczuciami matki zawierają tyle doskonałych spostrzeżeń i myśli pedagogicznych, że powinny pozostać nietknięte w druku. Wszak to pisze nie tylko matka kochająca, lecz również znana literatka, a przede wszystkim pedagog i to najszczerzej, bo dla najbliższej dla siebie istoty, to jest dla córki. [...].

Kraków, 12 IV 1948 r.